

О.М. ПЕРЕГРИМ

Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України
вул. Терещенківська, 2 МСП-1, Київ, 01601, Україна
peregrym_e@mail.ru

***EUPHRASIA HIRTELLA* JORD. ex REUT.
(OROBANCHACEAE) В УКРАЇНІ**

Ключові слова: *Euphrasia hirtella*, географічне поширення, флора, Україна

Для флори України у різні часи наводили від 13 до 22 видів роду *Euphrasia* L., зокрема й *E. hirtella* Jord. ex Reut., якому присвячене це коротке повідомлення [2, 3, 6].

М.І. Котов [2] серед інших видів роду *Euphrasia* визначає *E. hirtella* для околиць м. Харкова (Лісостеп України). С.Ю. Юзепчук [5] у «Флорі СРСР» наводить для Середнього Придніпров'я близький до *E. hirtella* вид *E. fennica* Kihlm., які відрізняються за довжиною віночка. Пізніше у «Флорі УРСР» М.І. Котов [4, 3] також вказує на *E. fennica* з території Рівненської обл. та околиць м. Харкова, посилаючись на гербарні зразки Й.К. Пачоського «Ровенська обл., Вербський район, Пирятин» та Г.І. Ширяєва (околиці Харкова) з нотаткою, що він сам [2] раніше цей вид означив під помилковою назвою «*E. hirtella*».

В останньому опрацюванні видів роду *Euphrasia* для території Росії та суміжних країн Г.Л. Гусарова [1] подає *E. fennica* як синонім до *E. officinalis* L. і наводить останній вид для території Середнього Придніпров'я лише за даними С.Ю. Юзепчука.

Проаналізувавши гербарні матеріали більшості вітчизняних гербаріїв (*KW*, *KWU*, *KWHA*, *CHER*, *UU*, *LWKS*,

LWS, LW, LE, YALT, Херсонського природничого музею), ми виявили, що в них відсутні матеріали, які б цілком відповідали діагнозу *E. hirtella*. Однак у гербарії Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України (*KW*) ми знайшли лише один гербарний зразок Й.К. Пачоського (Ровенська обл., Вербський район, Пирятин), на який посилався М.І. Котов [4]. Цей зразок пошкоджений, у нього відсутні квітки, що ускладнює визначення виду. Але треба зауважити, що на приквіткових листках немає залозистого опушення, а саме ця ознака є однією з діагностичних для *E. fennica*, тобто він наведений для цієї території хибно.

У результаті детального аналізу гербарних зразків *KW* та *CHER* ми виявили два гербарні зразки зі Львівської та Хмельницької областей, визначені як *E. brevipila* Burn. et Gremlі та *E. curta* Fries., відповідно: «Львовская обл., Бориславский перевал, с. Схидница. На вершині гори у р. Стрий. Пастбище. 19.09.1961 З.Н. Горохова» (*CHER*); «Проскурровский округ, Летичевский район. На луговом склоне у с. Залетичевки 09.08.1926 Е. Елін» (*KW*). Рослини цих зразків мають віночок 5—6 см завдовжки, приквітковий листок, опушений залозистими та простими волосками. Залозисті волоски з багатоклітинною (3—6-клітинною) ніжкою, що цілком відповідає морфологічним ознакам *E. hirtella*.

Таким чином, усі попередні вказівки *E. hirtella* для флори України виявилися помилковими. Ми вперше для території України наводимо цей вид. Його основними морфологічними ознаками є: стебло 3—40 см, просте або галузисте, зелене чи буре, опушене кучерявими багатоклітинними простими або залозистими волосками, з домішкою одноклітинних простих волосків. Нижні листки клиноподібно-яйцеподібні, тупі, верхні стеблові листки вузько- або широкояйцеподібні до округлих, з гострими зубцями. Усі листки мають густі довгі залозисті волоски. Чашечка 4—6 мм, віночок білий, іноді з блідофіолетовою верхньою губою, з жовтою плямою та фіолетовими жилками на нижній губі, 4—6(7) мм завдовжки. Коробочка яйцеподібна або вузькояйцеподібна, виїмчаста на верхівці, по краю довговійчаста, в іншій частині коротковолосиста [5].

Euphrasia hirtella була описана з території Пеннінських Альп (Італія): лектотип виду (Vitek, 1985: 232): «Inter Rhododendrons pres des glaciers [glaciers] du Mt. Rose au fond [fond] de la vallee de Macugnaga, 14 VIII 1853, Reuter», зберігається в гербарії Женеви (*G*) [1]. Загальний ареал виду охоплює атлантичну, центральну, південну частини Європи, Західну (зокрема Туреччину, Іран) і Центральну Азію [1, 5]. *E. hirtella* росте на рівнинних і високогірних луках, лісових галявинах, кам'янистих і піщаних схилах.

Ми вперше виявили два місцезнаходження *E. hirtella* на території України, але, ймовірно, вид тут ширше розповсюджений. Для з'ясування цього потрібні додаткові флористичні дослідження.

1. Гусарова Г.Л. Конспект рода *Euphrasia* (*Scrophulariaceae*) России и сопредельных государств // Ботан. журн. — 2005. — **90**, № 7. — С. 1087—1115.
2. Котов М.І. Рід Очанка — *Euphrasia* L. // Визначник рослин УРСР. — К.: Держ. вид-во с.-г. л-ри, 1950. — С. 392—395.
3. Котов М.І. Род Очанка — *Euphrasia* L. // Опред. высш. раст. Украины. — Киев: Наук. думка, 1987. — С. 290—292.
4. Котов М.І. Родина Ранникові — *Scrophulariaceae* R. Вг. // Флора УРСР. — К.: Вид-во АН УРСР, 1960. — Т. 9. — С. 559—582.
5. Юзепчук С.Ю. Род Очанка — *Euphrasia* L. // Флора СССР. — М.; Л.: Изд-во АН СССР, 1955. — Т. 22. — С. 557—640.
6. Mosyakin S.L., Fedoronchuk M.M. Vascular plants of Ukraine: a nomenclatural checklist. — Kiev, 1999. — 345 p.

Рекомендує до друку
Я.П. Дідух

Надійшла 17.07.2007

Е.Н. Перегрим

Институт ботаники им. Н.Г. Холодного НАН Украины, г. Киев

EUPHRASIA HIRTELLA JORD. ex REUT. (OROBANCHACEAE) В УКРАИНЕ

Критически анализируя образцы в гербариях *KW* и *CHER*, мы выявили вид *E. hirtella* с территории Львовской и Хмельницкой областей. Предыдущие указания этого вида для территории Украины были ошибочными. Приводятся морфологическое описание и общий ареал вида.

Ключевые слова: *Euphrasia hirtella*, географическое распространение, флора, Украина.

О.М. Peregrym

M.G. Kholodny Institute of Botany, National Academy of Sciences of Ukraine, Kiev

EUPHRASIA HIRTELLA JORD. ex REUT. (OROBANCHACEAE) IN UKRAINE

As a result of critical analysis of herbarium specimens in *KW* and *CHER* herbaria, specimens of *E. hirtella* collected in Lviv and Khmelnytsky regions have been revealed. Previous reports of this species for the territory of Ukraine have been proved to be erroneous. A morphological description and general range of the species are provided.

Key words: *Euphrasia hirtella*, geographic distribution, flora, Ukraine.